

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Затверджую
Ректор Чорноморського
національного університету
імені Петра Могили

_____ Л.П. Клименко

Узгоджено
Перший проректор

_____ Н.М. Іщенко

ПРОГРАМА
Атестаційного екзамену
З напрямку підготовки 291 «Міжнародні відносини»

Програма розглянута на засіданні
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
(протокол №__ від «__» _____ 2018 р.)
Завідувач кафедри _____ д.і.н., проф. О.П.Тригуб

Програма схвалена
Методичною радою факультету політичних наук
(протокол №__ від «__» _____ 2018 р.)
Декан факультету _____ д.політ.н., проф. О.В. Шевчук

ЗМІСТ

Вступ	3
I. Зміст атестаційного іспиту за теоретико-методологічними блоками	6
Блок 1. Підходи до дослідження міжнародних систем	6
Блок 2. Теорії міжнародного порядку, географічного середовища та безпеки	13
Блок 3. Політичні проблеми глобального та регіонального розвитку	19
Блок 4. Цивілізація як категорія глобального політичного аналізу	23
Блок 5. Глобальне політичне прогнозування	30
II. Критерії оцінювання відповідей на іспиті	33
III. Перелік контрольних питань до атестаційного іспиту	35
IV. Рекомендована література	39

ВСТУП

Мета атестаційного екзамену – з'ясування рівня знань та вмінь, необхідних випускникам 6-го курсу щодо опанування ними навчальної програми з дисципліни «Міжнародні системи та проблеми глобального розвитку» за спеціальністю 055 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та отримання відповідної кваліфікації.

Завданнями атестаційного екзамену є такі: (1) оцінка теоретичної підготовки випускників з дисципліни «Міжнародні системи та проблеми глобального розвитку»; (2) виявлення рівня і глибини практичних умінь і навичок; (3) визначення здатності застосування набутих знань.

Вимоги до здібностей і підготовленості випускників. Студенти-випускники повинні володіти знаннями, уміннями і навичками, зокрема, систематизованими уявленнями про теоретичні та практичні аспекти міжнародно-політичної науки, в тому числі, про методи дослідження міжнародних відносин, особливості системного підходу до дослідження міжнародних відносин, типологію та структуру міжнародних систем, особливості історичного розвитку міжнародних систем, політичні проблеми глобального розвитку. Обов'язковою умовою є вільне володіння державною мовою.

Характеристика змісту програми. Програма атестаційного екзамену охоплює коло питань, які в сукупності характеризують вимоги до знань і вмінь особи, що бажає отримати освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Програму розроблено відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики магістра з міжнародних відносин, якою встановлено галузеві кваліфікаційні вимоги до магістра з міжнародних відносин і державні вимоги до властивостей і якостей особи, що здобула повну вищу освіту за професійним спрямуванням. Особливістю програми є те, що вона побудована за функціональними блоками і має

міждисциплінарний синтетичний характер. Блоки програми відповідають функціям, для виконання яких має бути підготовлений магістр зі спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

У кожному блоці подається інтегрований матеріал певного функціонального спрямування з різних тем дисципліни «Міжнародні системи та проблеми глобального розвитку». При цьому органічно поєднуються теоретичні та практичні питання, що дозволяє виявити знання і уміння у студентів оперувати категоріями та поняттями при аналізі міжнародних подій, а також використовувати для аналізу світових політичних процесів сучасні методи та методичні засоби.

Порядок проведення атестаційного екзамену. Порядок проведення іспиту визначається Положенням про екзаменаційну комісію (далі – ЕК) Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (далі – ЧНУ ім. Петра Могили). ЕК перевіряє науково-теоретичну та практичну підготовку випускників.

ЕК організовується щорічно і діє протягом календарного року. До складу комісії входять голова, члени комісії та секретар. Голова комісії затверджується Вченою радою ЧНУ ім. Петра Могили з низки провідних вітчизняних вчених. До участі в роботі екзаменаційної комісії можуть залучатися професори, доценти та інші викладачі відповідних кафедр як екзаменатори. У такому випадку вони користуються тими ж правами, що й члени комісії.

Робота ЕК проводиться у терміни, передбачені навчальними планами ЧНУ ім. Петра Могили.

До складання атестаційного екзамену допускаються студенти, які виконали всі вимоги навчального плану.

До ЕК перед початком атестаційного екзамену подається зведена відомість про виконання студентами навчального плану і про отримані

ними оцінки з теоретичних дисциплін, практик та екзаменів на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Складання атестаційного екзамену проводиться на відкритому засіданні ЕК за участю не менше половини її складу при обов'язковій присутності голови комісії.

Атестаційний екзамен проводиться як комплексна перевірка знань студентів з дисципліни «Міжнародні системи та проблеми глобального розвитку», передбаченої навчальним планом за білетами, складеними у повній відповідності до навчальної програми дисципліни.

Результати складання атестаційного екзамену визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно» та оголошуються у цей же день після оформлення протоколів засідання ЕК.

I. ЗМІСТ АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ ЗА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИМИ БЛОКАМИ

БЛОК 1. ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ

1.1. Предмет і метод дисципліни, що вивчає міжнародні системи та глобальний розвиток

Місце і значення дисципліни в системі гуманітарних та соціально-економічних наук. Генеза становлення міжнародних відносин як окремої наукової дисципліни. Джерельна база та історіографія. Структурні елементи курсу. Міжнародна сфера життя суспільства, глобальні проблеми сучасності як об'єкт дослідження дисципліни. Політичні закономірності становлення, функціонування і зміни міжнародних систем як комплексу відносин між основними суб'єктами, дії та взаємодії міжнародних систем різних рівнів та структур у конкретних соціальних проявах та історичних умовах як предмет дослідження. Зміст дослідження як третій структурний елемент дисципліни.

Методологія та методи дослідження світових політичних процесів. Концептуальні підходи щодо аналізу міжнародної системи і глобального розвитку. Значення проблеми методу. Типологія методів дослідження міжнародних відносин. Методи, що застосовуються на теоретичному рівні дослідження. Сутність аналітичного методу. Методичні прийоми, які використовуються для проведення аналітичного дослідження: аналогія, порівняння, інтерполяція, групування окремих елементів явища за певним критерієм спільності, структуризація. Методичні прийоми, які передбачені синтетичним методом: узагальнення, екстраполяція. Методичні прийоми, з якими пов'язане абстрагування: редукція та формалізація. Методи, що застосовуються на емпіричному рівні дослідження. Загальні методи дослідження: спостереження, вивчення документів та порівняння. Експлікативні методи: контент-аналіз, івент-аналіз, когнітивне картирування,

метод індикаторів та статистичні методи (кластерний аналіз системи міжнародних відносин за С. Брамсом, «теорія поля»; факторний аналіз: проект DON, інформаційно-аналітична та прогнозуюча людино-машинна система WEIS; дискримінантний аналіз/регресія). Конструктивні методи: експеримент, системний метод, математичне моделювання (приклади «класичних» математичних моделей політичної поведінки: «гонка озброєнь» (модель Річардсона), «дилемма ув'язненого», «процес або результат виборів» (модель Хотеллінга-Даунса), «моделі очікуваної корисності»), моделювання за допомогою ЕОМ («проста дипломатична гра»; машинна модель системи «балансу сил»; проект TEMPER). Прогнозні методи: метод Дельфі, побудова сценаріїв. Переваги та недоліки різних методів, необхідність їх поєднання та відносність.

Категорії, які використовуються при дослідженні політичних проблем міжнародних систем та глобального розвитку (власні, категорії суміжних наукових дисциплін, загальнонаукові категорії).

Функції як структурний елемент дисципліни (методологічна, теоретико-пізнавальна, світоглядна, регулятивна, прогностична, аксіологічна).

Зміст структурної частини, її сутність, що полягає у вивченні принципів та закономірностей дисципліни.

Провідні вітчизняні та зарубіжні дослідницькі центри, які вивчають міжнародні системи та політичні проблеми глобального розвитку.

1.2. Сучасні підходи до аналізу міжнародних систем. Історичний розвиток міжнародних систем

Особливості системного підходу до аналізу міжнародних відносин як операційного твердження про їх характер та зміст. Системний підхід до вивчення міжнародних відносин. Основні положення системної теорії у дослідженнях Л. фон Берталанфі «Головна системна теорія», Т. Парсонса «Соціальна система», Д. Істона «Політична система» і «Системний аналіз

політичного життя”. Система як сукупність елементів, які знаходяться у взаємодії. Міжнародна система. Елемент системи. Середовище системи міжнародних відносин. Види середовища - зовнішнє середовище (оточення системи) і внутрішнє середовище (контекст системи). Ключові положення праці М. Мерля “Соціологія міжнародних відносин”. Функція системи як реакція на вплив середовища.

Особливості та закономірності еволюції міжнародних систем. Закони функціонування та трансформації міжнародних систем. Головні ознаки довестфальського етапу міжнародних відносин. Виникнення явища міжнародних відносин. Початок поділу взаємодій на внутрішні та зовнішні. Формування міжнародного життя та міжнародної політики. Виникнення інституту держави. Вестфальська система міжнародних відносин. Суверенні держави як домінуючі суб'єкти системи. Основні етапи розвитку. Формування і розвиток євроцентристського світу. Віденська система міжнародних відносин. Переділ світу, закріплений Віденським конгресом. Особливості системи, причини її руйнування. Проблема перебудови міжнародних відносин після Першої світової війни. Етапи розвитку Версальсько-Вашингтонської системи. Її основні вади та недоліки. Формування регіональних підсистем міжнародних відносин. Основні характеристики Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. Криза євроцентристського світу. Завершення формування глобальної системи світополітичних відносин.

Сучасна система міжнародних відносин. Основні концепції майбутнього світового порядку. Військовий фактор в сучасних міжнародних відносинах. Економічна та енергетична безпека. Міжнародні організації як механізми регулювання міжнародних відносин. Регіональні проблеми сучасних міжнародних відносин. Участь України в процесах глобальних та регіональних взаємодій.

Теорія міжнародних систем та її складові. Теорія суб'єктності. Теорія міжнародного порядку. Теорія ієрархії. Теорія міжнародної стратифікації

Е. Луарда. Теорія турбулентності Дж. Розенау. Теорія еволюції. Теорії стабільності і нестабільності.

Традиційно-історичний, історико-соціологічний, евристичний, змішаний та емпіричний підходи до дослідження міжнародних систем. Історико-соціологічний підхід у працях Р. Арона. Синтез історико-соціологічного та евристичного підходів у працях Р. Роузкранса. Аналітичні моделі М. Каплана. Структурні характеристики міжнародних систем Ж. – П. Деррієніка. Світосистемна теорія. Праці А. Франка, І. Уоллерстайна, Г. Сандерсона, В. Макнейла, К. Чейз-Дана.

1.3. Типологія міжнародних систем

Типологія як один з найважливіших засобів і прийомів теоретичного аналізу, що являє собою вид наукової систематизації, класифікації предметів або явищ за спільністю певних ознак. Система як сукупність елементів і відносин як між ними, так і між їх окремими сторонами, які складаються в цілісне єдине утворення і знаходяться у взаємодії один з одним. Використання методу рівнів аналізу в праці К. Уолца “Людина, держава і війна” (1965 р.). Внесок М. Каплана, Д.Сінгера, Б.Б’юзана у розробку методу рівнів аналізу. Схема аналізу міжнародної системи, яка складається з шести рівнів, відповідно до теорії Дж. Розенау.

Особливі структурні якості міжнародних відносин як багатомірної та складної системи: динамічність, гомеостатичність та синархічність. Елементи як носії якості системи. Підсистема відносин. Стосунки усіх видів і типів та ієрархічні взаємозв’язки, що виникають між учасниками міжнародних відносин, як складові учасники підсистеми відносин.

Типологія міжнародних систем на основі видової структури міжнародних відносин.

Підсистема учасників. Учасники міжнародних відносин як елементи міжнародної системи. Використання принципу системності та принципу синархії (єдності та множинності) при дослідженні міжнародних відносин.

Структура міжнародної системи як сукупність зовнішніх примусів і обмежень, які впливають на міжнародну поведінку держав, відповідно до праці К. Уолца “Теорія міжнародної політики”. Три рівні організації структури міжнародної системи. Структурні виміри міжнародних систем: конфігурація співвідношення сил, ієрархія акторів, гомогенність або гетерогенність, внутрішній режим.

Типи контролю, характерні для існування всіх міжнародних систем (імперський (імперіалістичний), біполярний, система балансу сил). Типи міжнародних систем - монополярна, біполярна, поліполярна (багатополярна). Типологія міжнародних систем М. Каплана, Р. Арона. Концепція “гегемоністичної стабільності” в працях Р. Кеохейна, Дж. Найя, Р. Гілпіна. Типологія Е.Чемпеля, яка передбачає виокремлення імперіальної, гегемоністичної, ієрархічної та егалітарної систем. Теорія т. зв. цивілізаційних систем Дж. Модельскі. Типи міжнародних систем за Ф. Ріггсом (монохроматична, рефракційна, призматична системи). Типологія міжнародних систем Й. Галтунга, яка передбачає диференціацію міжнародних систем на підставі критерію їх розміщення щодо центрів найважливіших глобальних процесів: центральні та периферійні системи. Типологія елементів міжнародних систем

Місце та роль суб’єктів міжнародних відносин у рамках міжнародних систем, їх ієрархії. Критерії ієрархії. Розуміння сили в міжнародних відносинах. Підходи до оцінки сили/могутності держав.

Роль національних інтересів у визначенні місця держави в системі міжнародної стратифікації. Генеза виникнення поняття “національний інтерес”. Державні, загальнонаціональні, національні та групові інтереси. Національні інтереси як складна системна сукупність численних цілей та дій, спрямованих на формування (політична функція), захист (ідеологічна функція) й забезпечення цих внутрішньо- та зовнішньополітичних цілей держави. Взаємозв’язок між внутрішніми та зовнішньополітичними інтересами країни, особливо у випадках реальної загрози небезпеки. Три

групи чинників, які визначають зовнішньополітичні інтереси держави. Взаємодія держав в системі міжнародних відносин відповідно поглядів прибічників інтеракціонізму та структуралізму.

Статус держав в міжнародно-політичній ієрархії. Система міжнародної стратифікації. Етимологія терміну “анархічність”. Анархічність як центральний елемент міжнародної системи і вихідна точка для її теоретизації. Поняття анархічності у працях Х. Була, К. Уолца, І. Кларка, Г. Сімпсона.

Моделі ієрархії міжнародної системи. Модель М. Каплана (наддержави, великі держави, середні держави, малі держави і мікро держави). Модель А. Органскі (наддержави, великі, середні, малі держави, несамоостійні та залежними територіями). “Теорія перехідної сили або переходу впливу” Дж. Куглера та А. Органскі й можливості її застосування для аналізу динаміки співвідношення сил глобальних та регіональних центрів тяжіння в умовах трансформації сучасного міжнародного порядку. Ієрархічна модель Д. Лемке, в якій ієрархія системи міжнародних відносин складається з ряду паралельних ієрархій, коли кожна регіональна чи субрегіональна система має власну домінуючу державу, а регіональна чи субрегіональна підсистема підпорядкована глобальній ієрархії сили. Модель М. Вайта (домінуючі, великі, малі держави, а також регіональні великі та середні держави). Військова сила як показник визначення середніх та великих держав відповідно до праці М. Вайта “Політика сили”. Модель Е. Азроянца (“наддержави”, “світова держава”, “регіональна держава”, “розвинута країна”, “центр зростання”, “геостратегічна країна”, “пасіонарна держава”). Модель М. Мальського та М. Мацяха (високо розвинуті наддержави, що домінують у міжнародній системі, високо розвинуті регіональні наддержави, середні за розвитком суверенні та незалежні держави, відсталі та несамоостійні держави, залежні територіями).

Три моделі класифікації держав: функціональна, поведінкова та ієрархічна. Класифікація держав за критерієм здатності до ефективної

діяльності у міжнародному середовищі. Генеза виникнення терміну “наддержава”. Типи наддержав: універсальні (здатні діяти у глобальному масштабі та у всіх сферах міжнародних відносин); секторні (здатні до діяльності у глобальному масштабі, але лише у певній сфері міжнародних відносин – військовій, економічній, культурній); регіональні, що здатні діяти у межах певного регіону. Класифікація держав за географічною сферою впливу наддержави (глобальні та регіональні). Велика держава як держава, матеріальний та політичний потенціал якої дає змогу здійснювати формуючий вплив на всю систему міждержавних відносин або на значну її частину на одному або декількох напрямках, на глобальному та регіональному рівні, значно перевищуючий за обсягами аналогічний вплив з боку груп інших держав або інших суспільних одиниць – акторів міжнародних відносин. Базові критерії, які використовуються для визначення “великої держави”. Головні характеристики “середніх держав”. Визначення поняття “середня держава” у творчих доробках М. Вайта (держава з такою військовою могутністю, ресурсами та стратегічними позиціями, що у мирний час велика держава має її підтримку, а у воєнний час, коли середня держава не має надії виграти війну проти великої держави, вона може сподіватися принести великій державі більші витрати, ніж на це сподівалася велика держава). Характеристики середньої держави. Сутність поняття “середня держава” у працях Л. Гелбера та Б. Вуда. Функціональна модель середньої держави (ідентифікація держав як таких, що здатні здійснювати вплив на міжнародні відносини у певних випадках, а саме, велика держава – держава, яка здійснює вплив відповідно до обставин; мала держава – держава, яка не має реального впливу).

Ідентифікація середньої держави відповідно до поведінкової та ієрархічної моделей. Ранжування держав на основі числових показників (розміру території, ВВП, кількості населення). Підхід Г. Соренсена та Р. Джексона до ранжування держав.

Головні характеристики малих держав. Поняття залежної держави як країни, яка нездатна захистити свій суверенітет національними засобами.

Широке та вузьке визначення регіональної наддержави. Визначення регіональної наддержави за Г. Широковим. Поняття “центр сили” у працях відомих науковців Г. Моргентау, Дж. Кеннана, Г.Кіссінджера. Поняття полярності у міжнародних відносинах. Концепції однополярності та багатополярності.

Система міжнародних взаємодій у працях прибічників політичного реалізму (Р. Арон, Г. Кіссінджер); неореалізму (К. Уолтц, Р. Гілпін); політичного ідеалізму (В. Вільсон); транснаціоналізму (Дж.Най, Р.Кеохейн).

БЛОК 2. ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПОРЯДКУ, ГЕОГРАФІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА БЕЗПЕКИ

2.1. Теорії міжнародного порядку та міжнародного середовища

Поняття і зміст категорій «міжнародний» і «світовий» порядок. Критерії міжнародного і світового порядку. Історичні типи міжнародного порядку. К. Ясперс про «правовий устрій світу через політичну форму». Імператив «абсолютного суверенітету» С. Хоффмана. Проект моделей світового порядку. Внесок Римського клубу, ЮНЕСКО, Соцінтерну в розробку проблематики світового порядку. Зміну у вертикальному, горизонтальному та функціональному вимірах міжнародного порядку. Ідея І. Галтунга про колективну самореалізацію під контролем світового керівництва. Концепції «глобального гуманізму» С. Мендловіца і М. Гуртова.

Теорія географічного середовища. Дослідження зв'язків між географічним середовищем та елементами міжнародної системи. Теорії географічного детермінізму та геополітика. Расові теорії. Теорія соціального середовища. Цивілізаційні теорії. Марксизм та неомарксизм.

2.2. Безпека як якість системи

Етимологія поняття «безпека». Еволюція підходів до проблем безпеки. Безпека як антитеза загрози. Національна безпека як наука: предмет, метод. Сутність і роль національної безпеки у суспільному житті. Співвідношення понять «державна безпека» та «національна безпека». Структура національної безпеки. Нація та держава як суб'єкти міжнародної безпеки. Сучасні теорії націй. Національні процеси в сучасному світі. Взаємозв'язок внутрішніх і зовнішніх чинників національної безпеки. Типи та види загроз національній безпеці. Міжконфесійні та міжетнічні суперечності як потенційна загроза національній безпеці. Роль міжнародних інститутів у забезпеченні національної безпеки. Етичні основи національної безпеки.

Закон про основи національної безпеки України. Стратегія національної безпеки України. Основні напрями забезпечення національної безпеки. Рада національної безпеки та оборони України та конституційні й концептуальні засади її діяльності. Силові структури в забезпеченні національної безпеки.

Воєнний потенціал і збройні сили як складова національної безпеки. Насильницькі та ненасильницькі методи політичної боротьби. Війна як форма політичного конфлікту. Війна як «продовження політики іншими засобами».

Поняття міжнародної стабільності. Статична та динамічна стабільність. Безпека і стабільність: загальне і особливе.

Традиціоналістський і модерністський підходи щодо безпеки у працях К. Боулдінга, К. Райта та інших.

Політична безпека держави. Національні політичні та воєнно-політичні інтереси, загрози політичній безпеці України, здатність держави до захисту національних політичних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Методологія дослідження проблем політичної безпеки, політична безпека в системі національної безпеки України, предмет та структура політичної безпеки, суб'єкти та об'єкти політичної безпеки, система

забезпечення політичної безпеки, критерії політичної безпеки, індикатори та порогові рівні політичної безпеки. Релігійна безпека як складова політичної безпеки України.

Проблема формування політичних інтересів, діалектика політичних цінностей та політичного інтересу в сфері безпеки, політична свідомість і політична безпека, духовно-моральний потенціал нації, проблема класифікації політичних інтересів.

Проблема визначення критеріїв та рівня загроз, джерела загроз, сутнісні ознаки загроз політичній безпеці, класифікація загроз політичній безпеці, зазіхання на Конституційний лад та державний суверенітет, втручання у внутрішні справи країни, політичний екстремізм, регіональний сепаратизм, релігійна експансія та релігійні конфлікти, криміналізація політичної влади.

Внутрішньополітична безпека: система забезпечення політичної безпеки та її суб'єкти, політична безпека, стратегія і тактика політичної безпеки, стан політичної безпеки, внутрішньополітична та міжконфесійна стабільність, громадська злагода, внутрішньополітична криза, громадянське суспільство і політична влада, політичний режим та політична безпека, державна безпека, функції держави в забезпеченні політичної безпеки, роль політичних еліт і лідерів в забезпеченні політичної безпеки, політичні рухи і політична безпека, державно-церковна політика, релігійні організації та політична безпека, Конституційний лад, територіальна цілісність України. Конституція України як нормативна основа політичної безпеки.

Зовнішньополітична безпека: геополітичні та геостратегічні чинники формування зовнішньополітичних інтересів, стратегічні та пріоритетні інтереси, стратегія забезпечення зовнішньополітичних інтересів в сфері безпеки, релігійний аспект зовнішньополітичної безпеки, зовнішньополітичний курс, засоби та ресурси забезпечення зовнішньополітичних інтересів в сфері безпеки, недоторканість кордонів як пріоритетний інтерес в сфері безпеки, діалектика зовнішньополітичної

діяльності та зовнішньополітичних відносин в сфері безпеки, зовнішньополітичний курс, глобальна та регіональна система безпеки, субрегіональна система безпеки, діалектика національної і міжнародної безпеки.

Воєнно-політична безпека: воєнна політика, оборонна політика, геополітика, геостратегія, воєнно-політичні інтереси, воєнно-політичні відносини, військове співробітництво, воєнно-політична обстановка, воєнно-політична ситуація, воєнно-політичний блок, воєнно-політичні концепції, воєнні доктрини, воєнно-стратегічні концепції, міжнародно-правові гарантії, суб'єкти воєнної політики, засоби та ресурси забезпечення воєнно-політичної безпеки, воєнний потенціал, Збройні Сили як інститут забезпечення воєнно-політичної безпеки, воєнно-політична стабільність, воєнно-політичний конфлікт, воєнно-політична криза, проблеми миротворчої діяльності.

2.3. Глобальний та регіональний виміри безпеки

Забезпечення безпеки на глобальному та регіональному рівнях як ключова проблема всієї системи міжнародних відносин. Чотири наукові школи з досліджень глобалізаційних процесів: технократична (У. Браун, Т. Веблен, Г. Кан, Д. Несбіт, Г. Скотт, А. Тоффлер), технопесимістична (У. Бек, К. Боулдінг, А. Ерліх, Г. Маркузе, Д. Медоуз, М. Робертс), еколого-популістська (Л. Браун, Р. Теобальд, Дж. Уолд) та екзистенціально-культурна (І. Гальтунг, С. Мендловіц, Г. Фолк). Три підходи: революційний (Р. Кеохане, Дж. Най, Т. Фрідман), еволюційний (А. Гідденс, Дж. Розенау, Р. Фолк) та скептичний (Е. Вітткопф, Ч. Кеглі, Н. Ренвік). Концепції, які пояснюють новий глобальний світоустрій: концепція “відкритого суспільства” К. Поппера та “кінця історії” Ф. Фукуяма, “світосистемна” концепція І. Валлерстайна, концепція “зіткнення цивілізацій” С. Хантінгтона, теорія глобального лідерства Зб. Бжезінського та ін. Соціокультурні складові сучасних процесів глобалізації в працях М. Кастельса, А. Сена, А. Турена, Ф. Шміттєра. Проблемні питання цивілізаційної взаємодії в контексті

глобалізації у працях Н. Данилевського, А. Дугіна, С. Кисельова, А. Панаріна, А. Тойнбі. Дослідження феномену глобалізації у працях вітчизняних вчених: В. Андрущенко, О. Білоуса, О. Гончаренка, О. Зернецької, В. Зленка, Є. Камінського, В. Кременя, М. Михальченка, С. Кримського, Д. Лук'яненка, Ю. Павленка, Ю. Пахомова та ін.

Глобальна безпека як складна багаторівнева система у працях представників Римського клубу (М. Мисаревич та Е. Пестель). Поняття глобальної симуляційної моделі у працях К. Джона та К. Сема. Сутність глобальної безпеки крізь призму її взаємозв'язку з безпекою особистості у роботі Р. Джексона "Глобальна згода". Розуміння глобальної безпеки в теорії глобальної держави за М. Шоу.

Внесок російських вчених (О. Богатуров, К. Гаджієв, Н. Косолапов, Д. Малишева, Р. Туровський та ін.) у розвиток розуміння регіонального простору як важливої проблеми для світу, що політично організується. Практичні аспекти регіональної безпеки та питання створення регіональних структур безпеки у наукових доробках вітчизняних вчених О. Бодрука, Є. Кіш, О. Коппель, І. Новак, Б. Парахонського, Т. Стародуб. Теоретичні припущення, на яких ґрунтуються регіоналістичні теорії безпеки.

Визначення поняття «колективна безпека» для розуміння сутності безпеки регіональної. Колективна безпека: принципи, форми, методи реалізації. Взаємозв'язок регіональної ідентичності та регіональної безпеки у праці представника британської соціологічної школи Б. Б'юзана «Народи, держави та жах. Порядок денний для студій, що вивчають проблеми міжнародної безпеки, які постали після завершення «холодної» війни». Взаємозв'язок категорій «транснаціональна ідентичність» та «регіональна безпека» у творчих доробках Х. Була. Сутність регіональної безпеки крізь призму її взаємозв'язку з національною безпекою.

Проблеми регіональної безпеки держави у сучасному міжнародному середовищі. Аналіз політичних процесів, динаміки змін у ключових регіонах світу, особливо, у просторі близького оточення України. Оцінка політичних

наслідків формування регіональних інтеграційних об'єднань для міжнародної безпеки та національної безпеки України, розробка засобів використання регіональних механізмів співпраці у галузі безпеки для реалізації національних інтересів держави. Подолання загроз та викликів національній та міжнародній безпеці.

Методологія дослідження проблем регіональної безпеки, предмет та структура, суб'єкти та об'єкти регіональної безпеки. Критерії оцінки рівня регіональної безпеки та стабільності, категоріально-понятійний апарат дослідження питань регіональної безпеки. Взаємозв'язок національної та регіональної безпеки.

Регіональні міжнародні організації з питань безпеки та співробітництва: їх формування, структура та засоби діяльності. Еволюція взаємодії між ООН та регіональними організаціями в сфері забезпечення глобальної та регіональної безпеки. Особливості історичного розвитку механізму забезпечення глобальної та регіональних систем безпеки. Розуміння багатовимірності регіональної безпеки в контексті імплементації механізму забезпечення регіональних та глобальної системи безпеки. Регіональне співробітництво як спосіб реагування на виклики та загрози глобальній та регіональній безпеці.

Україна в зовнішньополітичних стратегіях країн близького оточення.

Питання глобальної безпеки у регіональному вимірі. Зовнішні впливи світових держав на регіональні процеси. Сучасні загрози та виклики міжнародній безпеці на регіональному рівні. Засоби протидії сучасним загрозам. Регіональні конфлікти та засоби їх подолання. Взаємопов'язаність та спільність інтересів регіональних держав. Внутрішньо-регіональні суперечності.

Процеси формування регіональних систем співробітництва та безпеки: міжнародний досвід та можливості його використання для розбудови регіональних систем за участю України.

БЛОК 3. ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛЬНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Політична модернізація як чинник глобального розвитку

Модернізація як особлива форма цивілізаційного процесу. Поняття та сутність політичної модернізації. Теорія політичної модернізації та етапи її розвитку. Теорія постмодернізації. Етапи модернізації у працях У. Ростоу. Типи модернізації. Антимодернізація та контрмодернізація.

Структурні рівні модернізації за М. Леві. Концепції Р. Пребіша, А. Франка та І. Уоллерстайна.

Вибір шляхів модернізації та культурно-цивілізаційні блоки. Сучасні концепції взаємодії цивілізацій у процесі модернізації. Значення вивчення модернізаційного досвіду для України.

3.2. Глобалізація і регіоналізація міжнародного середовища

Класичне розуміння глобалізації людського суспільства. Вплив глобалізації на природу міжнародних відносин. Визначення змісту категорії «глобалізація». Розвиток світової політики та міжнародних відносин в контексті глобалізації. Головні аспекти глобалізації міжнародних відносин.

Концепції антиглобалізму (Р. Робертсон). П'ять проектів світоспільності (М.Чешков). Пошук нових стабілізаційних стратегій глобалізації (А.Панарін); геополітичної, екологічної, соціокультурної.

Сучасні прояви глобалізації. Регіоналізм (посилення ролі внутрішньодержавних регіонів). Регіоналізація (виникнення розподільчих ліній між регіональними угрупованнями держав, які зміцнюють свої позиції в контексті глобалізації). Мультирегіоналізм /багатосторонній регіоналізм/ (світовий порядок, під яким розуміють відносини між усіма регіональними організаціями, що набувають форми глобального управління). Б. Хеттне про необхідність введення до наукового обігу поняття «мультирегіоналізм». Старий регіоналізм (регіональний світовий порядок, який існував в умовах

біполярності і формувався значною мірою “зверху” під контролем двох конкуруючих наддержав). Новий регіоналізм (регіональний світовий порядок, який розвивається як сучасна версія багатополарності; формується “знизу”, має на увазі, що процес сучасної регіоналізації містить елементи миттєвості та автономії його акторів; прагне до реалізації ідеї “відкритого регіоналізму”, що сумісний з економічною взаємозалежністю; є більш багатовимірним, ніж “старий регіоналізм”, адже включає в себе торговельно-фінансовий, екологічний, соціально-політичний та інші виміри; передбачається участь недержавних та субнаціональних акторів). Автономізація (відродження національних, етнічних центрів тяжіння всередині країн, регіонів, цивілізацій). Традиціоналізм (заперечення абстрактної концепції сучасності; відродження націоналізму). Локалізація (консолідація етнічних та цивілізаційних утворень, які проводять політику “культурної ізоляції”). Глокалізація (поєднання процесів глобалізації та локалізації, поєднання процесів модернізації локальних культур з досягненнями глобальної мультикультурної цивілізації, що формується; відбувається процес глокалізації в результаті культурної гібридизації). Феномен глокалізації в працях З. Баумана та Робертсона. Фрагментація світу (зіткнення інтересів різних міжнародних суспільних груп через причину їх расової, національної або культурної диференціації). Фрагментація (термін, який означає поєднання процесів інтеграції та фрагментації, був введений Дж. Розенау) – формування та зміцнення (інтеграція) блоків та союзів “національних держав” у вигляді складних ієрархічних систем, які боротимуться за ресурси.

3.3. Загальна характеристика політичної глобалістики

Взаємодія глобалістики та політичної науки. Методологія дослідження глобальних політичних процесів. Основні етапи розвитку політичної глобалістики. Попередники та теоретичні підвалини глобалістики. Внесок В.І.Вернадського у розвиток планетарного мислення. Концепція

трансформації біосфери у ноосферу. Визначення ролі наукової думки у трансформації біосфери у ноосферу. Вчення про живу речовину та ноосферу. Внесок А. Ейнштейна у розвиток планетарного мислення.

Глобалізм, мондіалізм та неомондіалізм. Організаційне оформлення мондіалістського руху. Мондіалістські організації: напрями їх діяльності.

Римський клуб та основні напрями його діяльності. Технологічне прогнозування, «Межі зростання» (перша доповідь Римському клубу) Дж. Форрестера, Д. і Д. Медоузів. «Людство на поворотному пункті» М. Месаровича та Е. Пестеля. «Перегляд міжнародного порядку» Я. Тінбергена. Регіональний принцип викладення в доповіді Е. Ласло «Цілі для людства». Перша глобальна революція та її наслідки. Межі зростання в глобальному вимірі. Нова постіндустріальна хвиля в глобалістиці.

Поняття глобальних проблем. Систематизація та класифікація глобальних проблем.

3.4. Загальна характеристика міжнародної політичної регіоналістики

Предмет та метод політичної регіоналістики як нового наукового напрямку міжнародно-політичної науки. Розуміння регіону в теорії «політичних розривів» (political discontinuities) О. Янга, концепції «міжнародних регіонів» Б. Рассета, в положенні про існування регіональної «підпорядкованої системи» (subordinate system) С. Канторі та Л. Шпигеля, концепції виокремлення «регіональних підсистем» (subsystems) М. Бричера. «Регіоналізм» як ключова категорія міжнародної політичної регіоналістики (Ш. Бреслін, Х. Веем, Л.-А. Гика, П. Містрі, Ф. Содербаум, Р. Хайгготт, Б. Хеттне, Т. Шоу). Сучасні теорії нового регіоналізму (Ф. Содербаум, Б. Хеттне, Т. Шоу). Ключові положення класичної теорії регіонального комплексу безпеки (Б. Б'юзан, О. Уівер). Дослідження ролі міжнародно-політичних регіонів в світі в рамках регіональної компаративістики (Б. Б'юзан, Б. Хеттне, М. Шульц). Особливості глобального управління

регіональними проектами в умовах формування мультирегіоналізму (Х. Веєм, А. Рагман, Р. Хайгготт, О. Янг). Особливості використання теорії нового регіоналізму та методології соціального конструктивізму для аналізу процесів формування трансрегіональних та інтеррегіональних схем взаємодії (Е. Адлер, А. Вендт, С. Гуцціні, Н. Онуф, Л. Седерман та ін.). Можливості застосування конструктивістської парадигми для дослідження проблеми соціального конструювання (формування) безпекових спільнот (В. Андрусів, Є. Барщевський, Т. Стародуб, К. Шинкарук та О. Щурко) Вплив теоретико-методологічних концепцій багатостороннього регіоналізму на формування зовнішньої регіональної політики держави в галузі безпеки (Т. Стародуб).

Особливості застосування методологічного інструментарію політичної регіоналістики для аналізу процесів конструювання регіональних комплексів безпеки в сучасному світі. Дослідження процесів інтеррегіональних та внутрішньорегіональних схем взаємодії у Чорномор'ї за допомогою методичних засобів класичної теорії регіонального комплексу безпеки (О. Бодрук, О. Гончаренко, Б. Парахонський, Т. Стародуб). Інституціональний підхід до вивчення тенденцій та особливостей розвитку сучасної архітектури загальноєвропейської системи безпеки (Б. Парахонський, Г. Перепелиця, Т. Стародуб, Г. Яворська). Особливості процесів формування нового регіоналізму в Південно-Тихоокеанському просторі: структурно-функціональний підхід (С. Доран, Р. Ерр, С. Парк, Г. Фрай, С.Чан, Ш. Хаманака; О. Богатуров, В. Петровський, В. Плотніков, В. Федотов; О. Ковтун, М. Кулініч, Л. Лещенко, В. Чужиков, О. Шевчук). Близькосхідна регіональна підсистема міжнародних відносин: використання системного аналізу для дослідження безпекового виміру політичних трансформацій в Арабському світі (Е. Зіссер, Б. Льюїс, Дж. Кепел, П. Клаусон, А. Річардс, Б. Рубіна, Дж. Яфе; А. Бакланов, В. Гусаров, А. Єгорін, А. Новіков, В. Сажин; О. Волович, О. Коппель, Б. Парахонський, В. Швед).

«Регіональний центр тяжіння» в класичній теорії регіонального комплексу безпеки. Особливості проведення дихотомії «регіональний центр сили» - «середня потуга». Поняття «регіональна гегемонія» та «регіональне лідерство» в міжнародній політичній регіоналістиці.

Особливості зовнішньої політики КНР в сфері безпеки: глобальні амбіції регіонального актора (А. Богатуров, Г. Зиновьев, І. Рогачев, М. Титаренко; Кво Вупін, Лю Цзайци, Чаншунь Лі, Чжимін Сюй; Р. Бернштейн, З. Бжезинський, Г. Киссинджер, П. Кругман, Дж. Сігал; Б. Гончар, А. Дашкевич, Є. Камінський, Ю. Курнишова, Л. Лещенко, Б. Парахонський, Т. Стародуб, С. Шергін). Еволюція південно-тихоокеанської політики Нової Зеландії та особливості її реалізації в умовах формування нового регіоналізму (Р. Аллей, Д. Кани, Д. Маккроу, Д. Маклеан, А. Мартинов, Р. Ніколс, О. Русакова, Т. Стародуб, В. Тимошенко, Дж. Хендерсон). Регіональна політика Туреччини на Близькому та Середньому Сході: концептуальні та практичні аспекти (М. Агар, О. Волович, М. Воротнюк, С. Зінько, Н. Мхитарян, Т. Стародуб, Л. Стоун).

Проблеми реалізації зовнішньої регіональної політики України в умовах змін міжнародного безпекового середовища (І. Максименко, М. Плаксенко, Т. Стародуб, Г. Шелест).

БЛОК 4. ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ГЛОБАЛЬНОГО ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ

4.1. Генеза розвитку теорії цивілізацій

Цивілізаційний, формаційний, державоцентристський та світ-системний підходи до аналізу міжнародних відносин: порівняльний аналіз. Співвідношення цивілізаційного та формаційного підходів. Етимологія терміну «цивілізація».

Попередники та теоретичні підвалини цивілізаційної теорії. Зародження цивілізаційної самосвідомості від Стародавніх часів до епохи Просвітництва. Побудова абстрагованих моделей розвитку людства у просторі і часі. Циклічність та лінійність як парадигми сприйняття історичного часу, як моделі історичного часу. Історична думка Стародавнього світу (східна модель, греко-римська модель). Особливості та головні ознаки історичної думки середньовіччя. Поєднання циклічності та лінійності в історичній думці Середньовіччя. Двочленний поділ історії. Тринітарна модель поділу історії. Історична думка на межі середньовіччя та Нового часу. Н. Макіавеллі. Парадигма циклічності окремих народів та метод порівняльного дослідження в працях Дж. Віко. Індуктивний емпіризм Ф. Бекона, Р. ЕКарта.

Генеza розвитку світової цивілізації. Зародження теорії цивілізацій на Заході. Епоха просвітництва. Французька цивілізаційна школа. Філософсько-історичні системи Вольтера. Ідеї прогресу А. Тюрго. Ж. А. Кондорсе про прогресивні стадії розвитку людства. Критика ідей цивілізації і прогресу в працях Ж.-Ж. Руссо. Погляди на розвиток цивілізацій Д. Дідро, Ж.-М. Кондорсе, А. де Сен-Сімона, О. Конта, Ф. Гізо, В. Кузена, Е. Кінне, А. Дюмона, Е. Дюркгейма. Німецький варіант теорії цивілізацій. І. Г. Гердер. Г. Гегель. Г. Рюккерт. Англійська школа. Парадигма циклізму в епоху Нового часу. Науково-узагальнюючі концепції стадійного поступу людства А. Фергюссона і Л. Моргана. Погляди Г. Бокля і Г. Спенсера.

Розвиток лінійно-стадіальних моделей теорії цивілізацій в першій половині XIX ст. Націоналістські та позитивістські теорії цивілізацій на Заході. А. де Сен-Сімон. О. Конт. Розвиток теорії цивілізації французькими істориками (Ф.Гізо).

Становлення теорії локальних цивілізацій в другій половині XIX ст. Теорія локальних цивілізацій в російській історіографії другої половини XIX ст.. Іраціоналістські та романтичні варіанти теорії цивілізацій на Заході. Ф. Шеллінг. Спроби створення типології та теорії взаємодії цивілізацій.

Ш. Ренув'є, Т.-С. Жуфруа. Ж. Мішле. Е. Кіне. Становлення теорії локальних цивілізацій в другій половині XIX ст.. Расова теорія цивілізацій Ж.-А. де Гобіно. Г. Рюккерт і народження теорії локальних цивілізацій. Позитивізм та конкретно-історичні підходи до цивілізацій.

Два напрями дослідження цивілізацій: матеріалістичний та культурно-історичний. Матеріалістичний підхід до дослідження цивілізацій в працях М. Вебера, К. Маркса, представників французької школи Анналів (М. Блок, Л. Февр, Ф. Бродель). Культурно-історичний підхід. Я. Буркхардт.

4.2. Діалектика поліваріантності, поліциклічності, полілінійності, стадійності та цивілізаційної унікальності розвитку людства в теоріях цивілізацій російської цивілізаційної школи

Концепція всесвітньої історії А. Д. Кантеміра, В. І. Татищева, А. Н. Радищева. Романтична теорія локальної цивілізації в Росії. П. Чаадаєв. Слов'янофіли. Теорія локальної цивілізації в російській історіографії другої половини XIX ст.. Теорія культурно-історичних типів Н. Я. Данілевського. Теорія стилістичної єдності цивілізацій К. Н. Леонтьєва. Євразійство та неоевразійство. Теорії цивілізацій XX століття. Підходи до визначення змісту поняття «цивілізація». Визначення цивілізації через поняття «культура». Визначення цивілізації через суспільство та сукупність його складових. Розширення меж цивілізаційного підходу до загальноісторичної методології. Поняття про цивілізацію як про соціокультурну макро- або суперсистему, яка має внутрішній самостійний механізм функціонування.

Поняття соціокультурної динаміки. Циклічна парадигма розвитку культури. Еволюціоністська парадигма щодо розвитку культури. Передумови синергетичного підходу до динаміки культури. Культура і цивілізація.

Світ цивілізацій в теоретичних моделях: «культурно-історичний тип» (Н. Данілевський), «висока культура» (О. Шпенглер), «локальна цивілізація» (А. Тойнбі), «культурна суперсистема» (П. Сорокін), «модель культури»

(А. Кребер). Схеми стадіальної структури історії людського суспільства (К. Ясперс, Ю. Яковець, Ю. Павленко).

Школа світ-системного аналізу. Праці А. Франка, І. Уоллерстайна, С. Сандерсона, М. Мелко, В. Макнейла, К. Чейз-Данна.

С. Хантінгтон та його концепція «зіткнення цивілізацій». Ф. Фукуяма про кінець історії як зникнення цивілізаційного різноманіття.

Постмодерністські концепції. Незахідна наука про цивілізації.

Закономірності циклічної динаміки соціальних систем. Циклічність динаміки світових цивілізацій. Історичні суперцикли в розвитку глобальної цивілізації.

Цивілізація і час. Історична циклічність. Поняття історичного часу. Критерії виміру історичного часу. Фази циклів. Принцип поліциклічності та його відображення у виокремленні локальних цивілізацій.

Лінійність як парадигма сприйняття історичного часу: полілінійність та монолінійність.

4.3. Локальні цивілізації

Динаміка локальних цивілізацій. Покоління цивілізацій. Групи синхронних цивілізацій: середземноморсько-близькосхідна, азійська, західноєвропейська, американська, африканська.

Типологія та динаміка людських цивілізацій в історичному аспекті: ранні цивілізаційні системи, цивілізації осьового часу, цивілізації доколумбової Америки, середньовічні цивілізації. Великі географічні відкриття та їх цивілізаційні наслідки. Типологія та динаміка людських цивілізацій нового часу. Типологія та динаміка людських цивілізацій в ХХ – на початку ХХІ ст.

Критерії виокремлення локальних цивілізацій: національний, релігійний, регіональний. Фактори, які визначають сутність цивілізацій: природне середовище, система ведення господарства, соціальна організація, релігія, або ідеологія, яка грає роль релігії, політична система.

Локальні цивілізації як відображення культурно-історичних, етнічних, релігійних, економіко-географічних особливостей країни або групи країн. Варіанти типології локальних цивілізацій. Дихотомний поділ на західні та східні цивілізації. Типи розвитку локальних цивілізацій: непрогресивні форми існування; цивілізації циклічного розвитку (цивілізації Сходу); цивілізації прогресивного типу розвитку.

4.4. Генеза розвитку цивілізаційної компаративістики

Становлення та загальні принципи цивілізаційної компаративістики. Сучасна класифікація цивілізацій.

Загальні критерії дихотомного зіставлення. Схід та Захід як наукові поняття – символи локальних цивілізацій. Ретроспективний аналіз дихотомії Схід-Захід: діалектичний підхід до світоглядного, економічного, технічного, екологічного потенціалу цивілізацій. Критика цивілізаційного дихотомізму.

Типологія та визначення корінь локальних цивілізацій. Цивілізаційний простір світоглядних моделей як типів суспільного устрою. Аналіз та оцінка духовної основи та культурних ознак християнства, ісламу, буддизму.

Здобуття східних цивілізацій, досягнуті шляхом використання науково-технічного прогресу на базі єдності влади та фактично верховній власності на землю.

Західна цивілізація. С.Хантінгтон про ознаки західної цивілізації. Формування та розвиток євроцентриського світу. Творчий та технічний внесок західної цивілізації в еволюцію людства.

Культурно-цивілізаційні блоки, їх порівняльний аналіз. Ісламська цивілізація. Далекосхідна цивілізація. Буддистська цивілізація. Латиноамериканська цивілізація.

4.5. Проблема впливу цивілізаційної ідентичності України на формування її зовнішньополітичної стратегії

Цивілізаційні парадигми в історії України. Концепція чотирьох етапів української державності, її культурно-цивілізаційний зміст. Роль міжнародних контактів та іноземних впливів. Суперечності цивілізаційного визначення України.

Українська та світова політична думка про місце України в світовому політичному просторі. Проблема цивілізаційної ідентифікації України в працях зарубіжних дослідників. Співвідношення цивілізаційного визначення і зовнішньополітичної орієнтації. Вплив процесів формування регіональної ідентичності України на процеси формування та реалізації зовнішньої політики у сфері безпеки: цивілізаційний та геополітичний підходи до аналізу. Україна в світовій цивілізації XXI ст.

4.6. Розвиток цивілізацій в умовах модернізації та глобалізації

Критика однолінійних моделей модернізації. Варіанти взаємодії сучасності і самобутності: симбіоз; модернізація проти традиційності; синтез. Модернізація і революція.

Цивілізаційне середовище і модернізаційні процеси. Сучасні ставлення до Заходу на Сході: поєднання стійкої традиційності, замкнутості та принципів «відкритості» як поступовість у сприйнятті іноземних знань та досвіду, дотримання певних правил та умов при вільному притоці та відборі західних нововведень.

Спроби Сходу запозичити риси західної моделі (ринкове господарство, приватна власність, відкритість та демократія) та пристосувати їх до східних реалій.

Схід перед проблемою вибору шляхів модернізації. Тенденція пристосування до технічних сторін західної цивілізації і часткова адаптація до глобальної соціально-політичної структури.

Основні моделі взаємодії цивілізацій. Концепція зіткнення цивілізацій: критичний аналіз. Перші зародки міркувань в термінах цивілізаційного зіткнення С.Хантінгтон про фази відносин між цивілізаціями. Геополітична фіксація восьми потенційних цивілізацій. Природа майбутніх конфліктів в працях С.Хантінгтона. «Синдром родинних країн». «Розірвані країни».

Фундаменталізм. Радикальні рухи. Глобалізація тероризму.

Глобалізація і взаємодія цивілізацій. Неолітична революція як вузловий момент початку цивілізаційної самоінтеграції як єдиного функціонально впорядкованого планетарно-історичного процесу.

Перехід від раньоцивілізаційних систем до традиційних цивілізацій. «Осьовий час» як період системної трансформації основ цивілізаційних систем передіндустріального типу.

Доля цивілізацій в світі, що глобалізується. Проблема формування світової глобальної макроцивілізаційної системи. Світова цивілізація як етап в історії людства, наддовгостроковий історичний цикл. Основні етапи розвитку світової цивілізації. Перший суперцикл – неолітична цивілізація, ранньокласова цивілізація, антична цивілізація. Другий суперцикл – середньовічна цивілізація, передіндустріальна цивілізація, індустріальна цивілізація. Третій суперцикл – постіндустріальна цивілізація. Поняття епіцентру суперциклу цивілізацій.

Цивілізаційна альтернативістика про основні умови та шляхи переходу до якісно нової цивілізації, яка спроможна подолати глобальні проблеми сучасності. Праці Г.Гендерсона, М.Фергюссона, Л. Брауна.

Концепція виклику та відповіді в політичній глобалістиці. Аналіз основних стратегій глобальних взаємодій, які склалися історично: ізоляції, завоювання, запозичення, мімікрії, діалогу. Роль та значення цих стратегій на різних етапах становлення глобального світу.

Стратегія зіткнення цивілізацій. Народи між цивілізаціями, цивілізаційні розломи. Динаміка цивілізаційних процесів і можливість досягнення консенсусу в діалозі цивілізацій. Формування сучасної

планетарної свідомості людства як глобального суб'єкту, що усвідомлює свою ідентичність, свою колективну волю, свій проект майбутнього. Проблема поєднання ідентичності в глобальному просторі: етнічної, національної, цивілізаційної, континентальної, планетарної.

4.7. Категорії простору і часу в дослідженнях світових політичних процесів

Визначення політичного часу. Парадигма лінійності та циклічності. Хронополітика. Час політики та час культури: співпадіння та розбіжності. Межі часу модерну в перспективі глобального світу. Час постмодерну та ознаки майбутнього. Класична концепція прогресу та її сучасні альтернативи. Постмодернізм, конструктивізм, морфогенез як принципи сучасної західної прогресистської альтернативи. Архітектура світового політичного простору. Поле національних держав. Цивілізаційне поле. Міжнародні структури. Суходіл та море як конкуруючі моделі світоустрою в глобалістиці. Парадигма політичного простору та соціокультурна ідентичність. Континентальна альтернатива віртуальному світу.

БЛОК 5. ГЛОБАЛЬНЕ ПОЛІТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ

5.1. Теоретичні та практичні аспекти політичного прогнозування

Поняття «прогноз» та «прогнозування». Теорія глобального політичного прогнозування. Теоретичний апарат політичного прогнозування. Взаємозв'язок теоретичного та прикладного підходів у зовнішньополітичному прогнозуванні. Значення прогностичної інформації для прийняття політичних рішень.

Емпірична база прогнозування. Ситуаційний аналіз. Визначення контрольованих та неконтрольованих чинників, а також фіксованих, випадкових та невизначених чинників. Типи факторів. Етапи ситуаційного

аналізу. Виявлення небезпек: порівняльний метод, причинно-наслідковий аналіз. Аналіз подій, прогноз наслідків та оцінка вірогідності. Оцінка ризиків.

Моніторинг. Особливості коротко-, середньо- та довгострокового прогнозу. Визначення чинників, що впливають на механізм вироблення прогнозу та кінцевий результат. Етапи прогнозування міжнародних подій.

Види політичного прогнозу. Пошукове, цільове та нормативне прогнозування. Припущення та оцінка вірогідності. Дескриптивний (описовий) та прескриптивний (предписуючий) прогнози: передбачуваність та невизначеність, функціональна орієнтація та тимчасовий діапазон (час убезпечення). Ретроспективне (реконструктивне) прогнозування як інструментарій політичного дослідження (верифікація теоретичних гіпотез, перевірка ефективності методів та засобів прогнозування).

Сценарій як гіпотетична послідовність подій. Завдання сценаріїв політичного процесу. Інформаційне підґрунтя для підготовки сценаріїв. Варіантність сценаріїв. Класифікація чинників та роль припущень у підготовці сценаріїв. Використання комп'ютерних моделей при створенні сценаріїв. Вплив розроблених сценаріїв на механізм прийняття зовнішньополітичних рішень.

Розробка прогностичних сценаріїв. Прогностичні моделі Схід-Захід, Північ-Південь. Імовірність зіткнення Заходу з блоком ісламсько-конфуціанських країн згідно з концепцією С. Хантінгтона. Заходи щодо уникнення цивілізаційних конфліктів.

Методи, що використовуються у прогнозуванні. Проведення досліджень за методом Делфі. Модифікація методу Делфі. Точність оцінок за методом Делфі. Вибір груп експертів. Основні принципи проведення опитування за методом Делфі. Брейнстормінг.

Прогнозування за аналогією. Умови, необхідні для проведення формальної аналогії. Специфіка використання зазначеного методу. Історична аналогія. Відхилення від формальної аналогії.

Криві зростання. Криві заміщення. Крива Перла. Крива Гомперца.

Екстраполяція тенденцій. Експоненціальне та не експоненціальне зростання. Тенденція з межами. Кореляція тенденцій. Якісні тенденції.

Комбінування прогнозів. Матриці взаємодій подій.

Нормативні методи прогнозування. Дерево цілей. Морфологічні моделі. Блок-схеми послідовності виконання завдань.

Планування та прийняття зовнішньополітичних рішень. Використання системного аналізу та технологічного прогнозування.

Визначення ризиків та загроз за допомогою використання прогностичних методів. Використання математичних моделей для визначення рівня ризику. Масштаб ризику: методика визначення.

Теорія синергетики. Моделювання як метод прогнозування. Прогностичні теоретичні окреслення сучасного політичного простору.

5.2. Футурологія міжнародних відносин

Попередники та теоретичні підвалини футурології. Утопічний соціалізм. Соціальні утопії. К. Ціолковський, Д. Менделєєв, Г. Уельс, П. Гартінг, Ш. Ріше, Г. Тард, Е. Говард, А. Лоу, Ф. Джебс, Е. Біркхенд, Р. Юнгк та ін. про майбутнє землі і людства. Антиутопії Г. Оруела. Телеологічний підхід В. Базарова. Футурологія О. Флентхейма.

Песимістичний та оптимістичний напрями сучасної футурології. Боротьба між «екологічними песимістами» та «технологічними оптимістами».

Гуманістична концепція майбутнього людини та людства П'єра Тейяра де Шардена. Теорії індустріального суспільства У. Ростоу та Р. Арона. Теорія конвергенції. Екстраполяція в майбутнє в працях Г. Кана і А.Вінера «Рік 2000». Особливості переходу від індустріального до інформаційного суспільства в працях Е. Тоффлера «Футурошок», «Третя хвиля», «Пересування влади». Мегатенденції на зламі тисячоліть в працях Д. Нейсбіта та П. Ебурден. «Кінець історії» за Ф. Фукуямою. Можливості утворення універсальної цивілізації.

II. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ НА ІСПИТІ

Рівень знань та практичних навичок студентів на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» оцінюється екзаменаційною комісією за результатами усного іспиту. Екзаменаційний білет містить 3 питання, які відображають зміст усіх поданих вище блоків.

Тривалість іспиту – 30 хвилин на одного студента.

Критерії оцінювання:

- ✓ «відмінно» / А / 90–100 - передбачає повне розкриття усіх питань, зазначених в білеті; змістовний та логічний виклад матеріалу; максимальне дотримання хронології подій і явищ; аналіз проблеми з використанням першоджерел; вміння робити власний аналіз міжнародних явищ та процесів із застосуванням сучасних методів та методичних засобів; робити аргументовані висновки; змістовні відповіді на додаткові запитання.
- ✓ «добре» / В / 82–89 / С / 75–81 - передбачає повне розкриття усіх питань білету; змістовний та логічний виклад матеріалу; дотримання хронології подій і явищ; вміння робити власний аналіз міжнародних явищ та процесів із застосуванням сучасних методів та методичних засобів, робити аргументовані висновки, відповіді на додаткові запитання. При цьому висновки є недостатньо обґрунтованими та повністю не розкривають зміст питань.
- ✓ «задовільно» / D / 69–74 / E / 60–68 - передбачає неповне розкриття питань, зазначених в білеті; певні знання хронології, подій та явищ дисципліни; недостатній рівень вмінь робити якісний аналіз міжнародних явищ та процесів; при цьому висновки є не обґрунтованими та не розкривають повністю суті питань.
- ✓ «незадовільно» / FX / 35–59 / F / 1–34 - передбачає повну відсутність правильних відповідей на запитання, не дотримання хронології подій і явищ; неспроможність робити аналіз міжнародних явищ та процесів;

при цьому висновки є не вірними та практично не розкривають суті питань.

Відповіді студентів оцінюються кожним членом комісії, а голова підсумовує результати і після обговорення з комісією оголошує їх студентам. Голова ЕК передає письмові робочі записи студентів, зроблені під час іспиту, декану факультету.

Рішення ЕК приймається на закритому засіданні ЕК відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови є вирішальним.

Студент, який при складанні атестаційного екзамену отримав незадовільну оцінку, відраховується з ЧНУ ім. Петра Могили і йому видається академічна довідка.

Студент, який не склав атестаційного екзамену, допускається до повторного складання протягом трьох років після закінчення ЧНУ ім. Петра Могили.

Студентам, які не склали атестаційний екзамен з поважної причини (документально підтвердженої), ректором ЧНУ ім. Петра Могили може бути продовжений строк навчання до наступного терміну роботи ЕК, але не більше, ніж на один рік.

Всі засідання ЕК протоколюються. У протоколи вносяться оцінки, отримані на атестаційному екзамені, записуються питання, що ставились, особливі думки членів комісії.

Протоколи підписують голова та члени ЕК, які брали участь у засіданні. Протоколи зберігаються в архіві ЧНУ ім. Петра Могили. Після закінчення роботи ЕК голова комісії складає звіт і подає його ректору.

III. ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ

1. Методологія та методи дослідження світових політичних процесів та глобальних змін.
2. Визначення та типологія міжнародних систем за М. Капланом, Е. Чемпелем, Ф. Ріггсом, Й. Галтунгом.
3. Гомогенність та гетерогенність міжнародних систем.
4. Структура міжнародної системи у праці К. Уолца “Теорія міжнародної політики”. Структурні виміри міжнародних систем.
5. Типи контролю міжнародних систем.
6. Системний підхід до вивчення міжнародних відносин.
7. Особливості та закономірності еволюції міжнародних систем.
8. Головні ознаки довестфальського етапу міжнародних відносин.
9. Головні характеристики Вестфальської системи міжнародних відносин.
10. Особливості Віденської системи міжнародних відносин.
11. Проблема перебудови міжнародних відносин після Першої світової війни. Етапи розвитку Версальсько-Вашингтонської системи.
12. Основні характеристики Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.
13. Аналіз наслідків Другої світової війни з точки зору перебалансування сил на світовій арені.
14. Сучасна система міжнародних відносин. Участь України в процесах глобальних та регіональних взаємодій.
15. Теорія міжнародного порядку. Міжнародний і світовий порядок. Історичні типи міжнародного порядку.
16. Теорія міжнародної стратифікації Е. Луарда.
17. Теорія турбулентності Дж. Розенау.
18. Традиційно-історичний, історико-соціологічний, евристичний, змішаний та емпіричний підходи до дослідження міжнародних систем.

19. Аналітичні моделі М. Каплана.
20. Світосистемна теорія в працях А. Франка, І. Уоллерстайна, Г. Сандерсона, В. Макнейла, К. Чейз-Дана.
21. Розуміння сили в міжнародних відносинах. Підходи до оцінки сили/могутності держав.
22. Поняття анархічності у працях Х. Була, К. Уолца, І. Кларка.
23. Моделі ієрархії міжнародної системи М. Каплана, А. Органскі, Д. Лемке, М. Вайта, Е. Азроянца. Теорія перехідної сили.
24. Середовище системи міжнародних відносин. Теорія географічного середовища.
25. Безпека як якість системи. Діалектика національної і міжнародної безпеки.
26. Забезпечення безпеки на глобальному та регіональному рівнях як ключова проблема всієї системи міжнародних відносин. Глобалістичні та регіоналістичні теорії безпеки.
27. Особливості історичного розвитку механізму забезпечення глобальної та регіональних систем безпеки.
28. Розуміння багатовимірності регіональної безпеки в контексті імплементації механізму забезпечення регіональних та глобальної системи безпеки.
29. Україна в зовнішньополітичних стратегіях країн близького оточення.
30. Проблемні питання реалізації зовнішньої регіональної політики України як складової її євроінтеграційної стратегії.
31. Теорія політичної модернізації та етапи її розвитку. Етапи модернізації у працях У. Росту. Типи модернізації.
32. Вплив глобалізації на природу міжнародних відносин. Визначення змісту категорії «глобалізація».
33. Сучасні прояви глобалізації: регіоналізм, регіоналізація, мультирегіоналізм, старий регіоналізм, новий регіоналізм,

- автономізація, традиціоналізм, локалізація, глокалізація, фрагментація, фрагмеграція.
34. Теоретичні підвалини глобалістики.
 35. Внесок В.І.Вернадського у розвиток планетарного мислення.
 36. Внесок А. Ейнштейна у розвиток планетарного мислення.
 37. Глобалізм, мондіалізм та неомондіалізм. Мондіалістські організації: напрями їх діяльності.
 38. Поняття глобальних проблем. Систематизація та класифікація глобальних проблем.
 39. Сучасні теорії нового регіоналізму (Ф. Содербаум, Б. Хеттне, Т. Шоу).
 40. Ключові положення класичної теорії регіонального комплексу безпеки (Б. Б'юзан, О. Уівер).
 41. Дослідження ролі міжнародно-політичних регіонів в світі в рамках регіональної компаративістики (Б. Б'юзан, Б. Хеттне, М. Шульц).
 42. Особливості глобального управління регіональними проектами в умовах формування мультирегіоналізму (Х. Веєм, А. Рагман, Р. Хайгготт, О. Янг).
 43. Особливості використання теорії нового регіоналізму та методології соціального конструктивізму для аналізу процесів формування трансрегіональних та інтеррегіональних схем взаємодії (Е. Адлер, А. Вендт, С. Гуцціні, Н. Онуф, Л. Седерман та ін.).
 44. Вплив теоретико-методологічних концепцій багатостороннього регіоналізму на формування зовнішньої регіональної політики держави в галузі безпеки.
 45. Особливості застосування методологічного інструментарію політичної регіоналістики для аналізу процесів конструювання регіональних комплексів безпеки в сучасному світі.
 46. «Регіональний центр тяжіння» в класичній теорії регіонального комплексу безпеки. Особливості зовнішньої політики КНР в сфері безпеки: глобальні амбіції регіонального актора.

- 47.Ісламський чинник в міжнародних відносинах.
- 48.Геополітика світових релігій. Їх вплив на міжнародні відносини.
- 49.Цивілізація як категорія глобального політичного аналізу.
- 50.Діалектика поліциклічності, полілінійності, стадійності та цивілізаційної унікальності розвитку людства в дослідженні глобальних політичних процесів.
- 51.Світ цивілізацій в теоретичних моделях: «культурно-історичний тип» (Н. Данілевський), «висока культура» (О. Шпенглер), «локальна цивілізація» (А. Тойнбі), «культурна суперсистема» (П. Сорокін).
- 52.Вплив проблеми цивілізаційної ідентифікації України на її зовнішньополітичну орієнтацію.
- 53.Визначення політичного часу та політичного простору. Парадигма лінійності та циклічності. Хронополітика.
- 54.Теорія глобального політичного прогнозування. Методи прогнозування. Футурологія.
- 55.Етапи та чинники становлення України як суб'єкта міжнародних відносин.
- 56.Україна в сучасних геополітичних концепціях (західних, російських).
- 57.Україна в новій конфігурації міжнародної та європейської безпеки.
- 58.Формування геостратегії України в сучасному геополітичному середовищі.
- 59.Проблемні питання взаємодії України із сусідніми країнами.
- 60.Місце Руху неприєднання в сучасній системі міжнародних відносин.

IV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

До блоку 1:

1. Арон Р. Мир і війна між націями. - К., Юніверс, 2000. - 688 с.
2. Бжезинский Збигнев. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. - М.: Междунар. отношения, 1999. - 256 с.
3. Бжезинский Збигнев. Вне контроля. Глобальный беспорядок накануне XXI века // США. ЭПИ. 1994. - № 4.
4. Гаджиев К. С. Геополитика. - М.: Междунар. отношения, 1997. - 384 с.
5. Гаджиев К.С. Политическая философия. - М.: Экономика, 1999. - 606 с.
6. Геополітичне майбутнє України. / Міжнародна науково-практична конференція. - К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 1998. - 176 с.
7. Гришин А.В., Никольский Н.И. Системный анализ международных отношений. М., 1982.
8. Кальвокоросси П. Мировая политика после 1945 года: В 2-х кн.- М.: Междунар. отношения, 2000 - 464 с.
9. Киссинджер Г. Дипломатия. Пер. с англ. В.В.Львова / Послесл. Г.А.Арбатова. - М., Ладомир, 1997. - 848 с.
- 10.Коппель О.А., Пархомчук Е. С. Міжнародні системи. Світова політика. - К.: ФАДА, ЛТД, 2001. - 224 с.
- 11.Мадіссон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин. Навчальний посібник. - К.: Либідь, 1997. - 176 с.
- 12.Международные отношения: социологические подходы. / Рук. авт. колл. проф. П.А.Цыганков. - М: Гардарика, 1998.
- 13.Панарин А.С. Философия политики. - М.: Новая школа, 1996. - 423 с.
- 14.Поздняков Э.А. Системный подход и международные отношения. - М., 1976.

15. Система, структура и процессы развития современных международных отношений / отв. ред. В.И. Гантман - М.: Наука, 1984.- 422 с.
16. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. - М.: Российская политическая энциклопедия, 2000.- 584 с.
17. Уоллерстайн И. Общественное развитие или развитие мировой системы? // Вопросы социологии, 1992, №1.
18. Фукуяма Ф. Конец истории? // Философия истории. Антология. М., 1995.
19. Хрусталева М.А. Системное моделирование международных отношений. - М., 1988.
20. Цыганков П.А. Международные отношения. - М.: Новая школа, 1996.-320 с.
21. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. - N.Y., 1996.
22. Nye J. What New World Order? // Foreign Affairs. 1997. P.83-96.

До блоку 2:

1. Актуальні проблеми реформування сфери безпеки і оборони України: Матеріали міжнародної конф., м. Київ, 11-12 травня 2005 р. /За заг. ред. О.С. Бодрука. - К.: НІПМБ; DCAF, 2005. - 190с.
2. Актуальні проблеми створення системи оцінки зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці України: Наук.-інформ. зб. /За заг. ред. В.П. Горбуліна. - К.: Євроатлантикінформ, 2005. - 344с.
3. Антін М., Баймуратов М., Делінський О. Правові основи зовнішньої політики і політики у сфері оборони та безпеки ЄС: Навчальний посібник. - К.: ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. - 224с.
4. Арон Р. Мир и война между народами. - М.: NOTA BENE, 2000. - 880с.
5. Артюшин Л.М., Костенко Г.Ф. Теоретичні аспекти стратегії воєнної безпеки суспільства і держави: Монографія. - Харків: НУВС, 2003. - 176с.

6. Бжезинский Збигнев. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. - М.: Междунар. отношения, 1999. - 256 с.
7. Бжезинский Збигнев. Вне контроля. Глобальный беспорядок накануне XXI века // США. ЭПИ. 1994. - № 4.
8. Без'ядерний статус і національна безпека України: Монографія. - К.: НІСД, 1998. - 109с.
9. Белая книга российских спецслужб. - М.: Информ. изд. агентство "Обозреватель", 1996. - 268с.
10. Біла книга 2005: оборонна політика України /Міністерство оборони України. - К., 2006. - 134с.
11. Богданович В.Ю., Маначинский А.Я. Методологические основы системных исследований проблем военной безопасности государства. - К: НІСД, 2001. - 172с.
12. Бодрук О.С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: Монографія. - К.: НІПМБ, 2002. - 300с.
13. Бодрук О.С. Шлях євроатлантичної інтеграції України у контексті Празького саміту НАТО // Стратегічна панорама. - 2003. - № 1. - С. 78-84.
14. Брежнев Т., Їжак О., Шевцов А. Євроатлантична інтеграція України: військово-політичні аспекти. Монографія / Під ред. акад. НАНУ В.П.Горбуліна. - Дніпропетровськ: Пороги, 2003. - 160 с.
15. Возжеников А.В. Национальная безопасность: теория, политика, стратегия. - М.: Модуль, 2000. - 234с.
16. Воєнна доктрина України /Екологія і ресурси: Зб. наук. праць. - К., 2004. - Вип. 10. - С. 6-21.
17. Гаджиев К.С. Геополитика. - М.: Междунар. отношения, 1997. - 384 с.
18. Гаджиев К.С. Политическая наука. Учебное пособие. - М.: Международные отношения, 1995. - 400с.
19. Гальчинський А.С. Україна - на перехресті геополітичних інтересів. - К.: Знання України, 2002. - 180с.

- 20.Гражданский контроль национальной политики безопасности: опыт стран СНГ. - М.: ФРПЦ, 2004. - 346с.
- 21.Губський Б. Євроатлантична інтеграція України /НАН України, Ін-т світової економіки і міжнародних відносин. - Х.: Логос, 2003. - 328с.
- 22.Дудко І.Д. Національні інтереси США у постбіполярному світі: Монографія. - К.: КНЕУ, 2003. - 208с.
- 23.Жданов Н.В. Исламская концепция миропорядка. - М.: Международные отношения, 2003 - 564с.
- 24.Забезпечення енергетичної безпеки України: Монографія. - К.: НІПМБ, 2003. - 264с.
- 25.Закон "Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. №183/98-ВР //Закони України. - К., 1999. - Т. 15. - С. 383-388.
- 26.Закон України "Про основи національної безпеки України" від 19.06.2003 р. № 964 - IV. //Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 39. - с.351.
- 27.Здіорук С.І. Суспільно-релігійні відносини і виклики України ХХІ століття: Монографія. - К.: Знання України, 2005. - 552с.
- 28.Золотарев В.А. Военная безопасность Отечества: Историко-правовое исследование. - М.: Канон-Пресс., 1998. - 462с.
- 29.Экономическая безопасность (национальный и международный аспект): Учебно-методическое пособие. - М.: Изд-во ВГНА МНС РФ, 2001. – 108 с.
- 30.Кальвокоросси П. Мировая политика после 1945 года: В 2-х кн.- М.: Междунар. отношения, 2000 - 464 с.
- 31.Качинський А.Б. Безпека, загрози, ризики: наукові концепції та математичні методи /Інститут проблем міжнародної безпеки... - К., 2004 - 472с.
- 32.Кір'яков П.О. Стратегічний вибір Росії в контексті проблем національної безпеки України /90-ті роки ХХ ст./. - К.: Наукова думка, 2004. - 238с.
- 33.Киссинджер Г. Дипломатия. Пер. с англ. В.В.Львова \ Послесл. Г.А.Арбатова. - М., Ладомир, 1997. - 848 с.

34. Картер Э.Б. Превентивная оборона: Новая стратегия безопасности США. - М.: Наука, 2003. - 230с.
35. Клаузевиц К. О войне. В 2-т. - М.: "Издательство АСТ"; СПб.: Terra Fantastica, 2002.
36. Ковлер А.И. Исторические формы демократии: проблемы партийно-правовой теории. - М., 1990.
37. Конституція України (текст основного закону з офіційними тлумаченнями Конституційного Суду) /Огляд і коментарі В.Ф. Погорілка та В.Л. Федоренка. К.: Наукова думка, 2006. - 209с.
38. Контроль та управління: актуальність парламентського контролю над сектором безпеки та його реформування: Зб. статей з фундаментальних аспектів парламентського контролю над сектором безпеки. - К., 2005 - 179с.
39. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України: Схвалена Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. № 3/97-ВР. - К., 1997. - 24с.
40. Корнілов І.Є., Корнілова І.І. Енергетична безпека як самостійна складова частина національної безпеки України: методологічні проблеми визначення системи показників //Енергоінформ. - 2005. - № 16.
41. Косевцов В.О., Бінько І.Ф. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів. - К.: НІСД, 1996. - 77с.
42. Косевцов В.О., Бінько І.Ф. Україна в системі військово-політичних відносин з сусідніми країнами: кількісний вимір. - К.: НІСД, 1996. - 40с.
43. Кремень В.Г., Бінько І.Ф., Головащенко С.І. Політична безпека України: концептуальні засади та система забезпечення. - К., 1998.
44. Кремень В.Г., Табачник Д.В., Ткаченко В.М. Україна: альтернативи поступу: Критика історичного досвіду. - К.: ARC-UKRAINE, 1996. - 793с.
45. Кремень В.Г., Ткаченко В.М. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації: Монографія. - К.: "Видавничий центр "Друк", 1998. - 446 с.

46. Лебон Г. Зіткнення між демократичними ідеями і соціалістичними устремліннями // Філософська і соціологічна думка. - 1991. - № 5.
47. Лейпхард А. Многосоставные общества и демократические режимы // Полис. - 1992. - №1.
48. Ліпкан В.А. Безпекознавство: Навч. посібник. - К.- Вид-во Європейського університету, 2003. - 208с.
49. Ліпкан В.А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення. - К.: Текст, 2003. - 180с.
50. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України /Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2003. - 600с.
51. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини ХХ століття. Історико-філософський аспект: Монографія. - К.: Знання України, 2006. - 356с.
52. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин. Навчальний посібник. - К.: Либідь, 1997. - 176 с.
53. Маначинський О.Я., Соколов А.А. Воєнна безпека України та вплив на неї геополітичних факторів. - К., 1997.
54. Механизмы управления экономической безопасностью /Ю.Г. Лысенко, С.Г. Мищенко, Р.А. Руденский, А.А. Спиридонов. - Донецк: ДонНУ, 2002. - 175с.
55. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні виклики і загрози. Монографія./Макаренко Є.А., Ожеван М.А., Рижков М.М./- К.: Центр вільної преси, 2006
56. Миценко І.М. Продовольча безпека України: оцінка стану та світовий досвід вирішення проблеми. - Кіровоград, 2001. - 204с.
57. Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки. - К.: Стилос, 2002. - 314с.
58. Міжнародні відносини і євроатлантична інтеграція України /Національна академія оборони України. - К.: Освіта України, 2005 - 404с.
59. Мороз В. Національна безпека України - безпека людини.-К.,1994.- 61с.

60. Національна безпека України, 1994-1996 рр.: Наукова доповідь НІСД. - К., 1997. - 197с.
61. Новіков О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення. - Донецьк.: ІЕП НАН України, 1997. - 460с.
62. Новікова А.М. Україна в системі міжнародних транспортних коридорів. - К.: НІПМБ, 2003. - 494с.
63. Основные факты об Организации Объединенных Наций. - М.: Весь Мир, 2005. - 456с.
64. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави: Підручник. - К., 1994. - 140с.
65. Панарин А.С. Философия политики. - М.: Новая школа, 1996. - 423 с.
66. Перепелиця Г.М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи /НІСД. - К.: Стилос, 2003 - 256с.
67. Почепцов Г.Г. Национальная безопасность стран переходного периода: Учебное пособие. - К.: ІЗМН, 1996. - 136с.
68. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: Зб. офіційних документів /За ред. З. Варналія. - К.: НІСД, 2004. - 521с.
69. Реформування сектору безпеки України: матеріали міжнародної конф. (м. Київ, 27-28 травня 2004р. /НІПМБ, Женевський центр демократичного контролю над збройними силами. - К.: НІПМБ; DCAF, 2004. - 318с.
70. Розширена Європа та виклики безпеці в Чорноморсько-Каспійському регіоні: Зб. ст. на основі матеріалів міжнародної наук. конф. /Фонд Ф.Еберта. - К., 2003. - 196с.
71. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави: трансформація гуманітарної освіти в Україні: Посібник для вузів. - К., 1996. - 240с.
72. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. - М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. - 584 с.
73. Стародуб Т.С. Підходи до визначення поняття “регіональна безпека”. // Стратегічна панорама. - № 3.- 2006. – С. 54-59.

74. Стародуб Т. С., Чабала О. В. Глобальний та регіональний виміри нової парадигми безпеки // Стратегічна панорама. - № 3-4. – 2008.
75. Стародуб Т. С. Європа – Чорноморський регіон: питання безпеки та співробітництва // Україна в системі міжнародної безпеки / Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: ПЦ «Фоліант» ВД «Стилос», 2009. – 572 с. – С.: 170–187.
76. Стародуб Т. С. НАТО в Чорноморському регіоні // Україна в системі міжнародної безпеки / Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: ПЦ «Фоліант» ВД «Стилос», 2009. – 572 с. – С.: 187–195.
77. Стародуб Т. С., Данильчук О. І. Питання співробітництва ОДЕР–ГУАМ з ОЧЕС, ЄС, НАТО у формуванні системи безпеки у Чорноморсько-Каспійському регіоні // Стратегічна панорама. – 2009. – № 1. – С. 91–100.
78. Стародуб Т. С., Сапицька І. І. Нові підходи до формування системи регіональної безпеки у Чорноморсько-Каспійському регіоні // Стратегічна панорама. – 2009. – № 2. – С. 86-95.
79. Стародуб Т. С. Вплив концепцій багатостороннього регіоналізму на формування зовнішньої регіональної політики держави в галузі безпеки // Стратегічна панорама. – 2009. – № 3. – С. 76-85.
80. Стародуб Т. С. Теорія комплексу безпеки: можливості використання для формування спільної стратегії розвитку Чорноморського регіону // Стратегічна панорама. – 2009. – № 4. – С.: 63-71.
81. Стародуб Т. С. Особливості історичного розвитку механізму забезпечення регіональної/глобальної системи безпеки / Т. С. Стародуб // Грані. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет, Центр соціально-політичних досліджень, 2011. – № 1 (75). – Січень-лютий. – С. 27-32.
82. Стародуб Т. С. Розуміння багатовимірності регіональної безпеки в контексті імплементації механізму забезпечення регіональної/глобальної системи безпеки / Т. С. Стародуб // Грані. – Дніпропетровськ:

Дніпропетровський національний університет, Центр соціально-політичних досліджень, 2011. – № 2 (76). – Березень-квітень. – С. 170-176.

83. Стародуб Т. С. Загрози національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері в умовах змін міжнародного середовища / Т. С. Стародуб // Режим доступу: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2012/05/blog-post.html>

84. Стратегічні інтереси України в країнах Чорноморського регіону та проблеми національної безпеки / Б.О. Парахонський та ін.: Монографія. – К.: НІСД, 2001. – (Сер. «Зовнішньополітичні стратегії». Вип. 7).

85. Стратегія розвитку України: теорія і практика / За ред. О.С. Власюка. - К.: НІСД, 2002. - 864с.

86. Сухоруков А.І. Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку національної економіки. - К., 2004. - 134с.

87. Украина и проблемы безопасности транспортных коридоров в Черноморско-Каспийском регионе: Материалы международной науч.-практ. конф. / Севастополь, 8-9 июня 1999 г. - К.: НИУРВ; Фонд Ф. Эберта, 1999. - 220с.

88. Украина и Россия в новом геополитическом пространстве. - К., 1995.

89. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки - 2005 / За ред. О.С.Власюка. - К.: Знання України, 2005. - 608с.

90. Україна на шляху до НАТО: через радикальні реформи до набуття членства / За ред. Г.М. Перепелиці. - К.: ВД "Стилос", 2004. - 400с.

91. Україна у сучасній архітектоніці європейської безпеки: Аналітична доповідь. - К.: Київський гуманітарний інститут; Центр миру, конверсії та зовнішньої політики України, 1998. - 69с.

92. Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива: Монографія. - К.: НІПМБ. 2001. - 624с.

93. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. – М.: ООО «Издательство АСТ». – 592 с.

94. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? / пер. с англ. // Полис. – 1994. - № 1. – С. 33 – 48.
95. Цыганков П.А. Международные отношения. - М.: Новая школа, 1996.-320 с.
96. Ярочкин В.И. Информационная безопасность. Уч.пособ. - М.: Международные отношения. 2000. - 400с.
97. Bull H. The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics. – Publisher: Columbia University Press; 3rd edition. - 368 p.
98. Buzan B., Woever O. Regions and Powers The Structure of International Security. - Cambridge: Cambridge University Press – 2003. - xxvi+564 p.
99. Charter of the United Nations and Statute of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, San Francisco, available at: <http://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter-all-lang.pdf> [accessed 22 November 2010].
100. Falk R. Exploration at the Edge of Time. The Prospects for World Order.- Philadelphia, 1992.
101. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order.-N.Y., 1996.
102. Kennedy Gr. and Felncio T. Regional Security and Global Governance: A Study of Interaction between Regional Agencies and the UN Security Council, with a Proposal for a Regional-Global Security Mechanism, Publisher: VUB Brussels University Press, Brussels, 2006. – 362 p.
103. League of Nations, Covenant of the League of Nations, 28 April 1919, available at: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3dd8b9854.html> [accessed 22 November 2010].
104. MacMillan M. Peacemakers Six Months That Changed the World: The Paris Peace Conference of 1919 and Its Attempt to End War. - Publisher: John Murray; New Edition, 2003. – 592 p.
105. Nye J. What New World Order? \\ Foreign Affairs. P.83-96. The Future of International Relations. Ed. By Iver B. Neumann and Ole Waver, 1997.

106. Schlesinger C. Stephen Act of Creation: the The Founding of the United Nations. - Publisher: Basic Books; First edition, 2003. – 392 p.

107. Waltz K. Structural Realism after the Cold War // International Security Summer 2000. – Vol. 25. – Iss. 1. – p.: 5 – 41.

До блоку 3:

1. Арешидзе Л. Г. Международное отношения в Восточной Азии. Угрозы и надежды. – М.: Междунар. Отношения, 2007. – 296с.

2. Бестужев-Лада И.В. Альтернативная цивилизация. - М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1998.-352 с.

3. Богатуров А. Д. Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после второй мировой войны (1945-1995). – М.: Конверт – МОНФ. – 1997. – 353 с.

4. Василенко И.А. Политическая глобалистика: Учебное пособие для вузов. - М.: Логос, 2000. - 360 с.

5. Глобализация и демократизация. Круглый стол в Горбачев-Фонде. М.: Горбачев-Фонд, 1997.

6. Зінько С. Основні напрями зовнішньої політики Туреччини на сучасному етапі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/http://www.niss.od.ua/p/213.doc](http://www.niss.od.ua/p/213.doc)

7. Концепция внешней политики Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108/shtml>

8. Коппель О.А., Пархомчук Е.С. Міжнародні системи. Світова політика. - К.: ФАДА, ЛТД, 2001. - 224 с.

9. Кузьменко В.А., Романчук О.К. На порозі надцивілізації: роздуми про майбутнє. - Львів, 1991.

10. Курнишова Ю. Особливості сучасного зовнішньополітичного курсу КНР: висновки для України / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Oktober/1.htm>

11. Лейбин В.М. Зарубежная глобалистика: проблемы и противоречия. - М., 1988.
12. Лещенко Л. О. Внутрішня і зовнішня політика КНР в контексті глобалізаційних процесів / Л. О. Лещенко // Дослідження світової політики. – К.: 2000. – Вип. 14. – С.72–82.
13. Мартынов А. И., Русакова О. К. Актуальные проблемы внешней политики Новой Зеландии. История и современность. – М.: Международные отношения, 1981. – 247 с.
14. Моисеева Л.А. История цивилизаций. - Ростов-на-Дону: Феникс, 2000.- 416 с.
15. Носов С. Деятельность Китая по обеспечению безопасности в Азийско-Тихоокеанском регионе // Зарубежное военное обозрение. - 2008. - №12. - С. 3 - 14.
16. Нэсбитт Д. Эбурдин П. Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000: десять новых направлений на 90-е годы. Пер. с англ. - М., 1992.
17. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. - К.: Либідь, 1999. - 360 с.
18. Панарин А.С. Агенты глобализма // Москва, 2000. - № 1-7.
19. Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование в условиях стратегической нестабильности. — М.: Эдиториал УРСС, 1999.-272 с.
20. Политология. Учебник для вузов \ Под ред. М.А.Василика. - М.: Юристъ, 1999.-600 с.
21. Проект Договора о европейской безопасности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kremlin.ru/news/6152>
22. Римский клуб. История создания, избранные доклады и выступления, официальные материалы // Под ред. Д.И.Гвишиани, - М., 1997.
23. Североатлантический договор. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nato.int/docu/other/ru/treaty.htm>

24. Сравнительное изучение цивилизаций. Хрестоматия.: Учеб. пособие для студентов вузов / Сост., ред. и вступ, ст. Б.С. Ерасов - М.: Аспект Пресс, 1999. - 556 с.
25. Стародуб Т. С., Чабала О. В. Глобальний та регіональний виміри нової парадигми безпеки // Стратегічна панорама. - № 3-4. – 2008.
26. Стародуб Т. С. Вплив концепцій багатостороннього регіоналізму на формування зовнішньої регіональної політики держави в галузі безпеки // Стратегічна панорама. – 2009. – № 3. – С. 76-85.
27. Стародуб Т. С. Теорія комплексу безпеки: можливості використання для формування спільної стратегії розвитку Чорноморського регіону // Стратегічна панорама. – 2009. – № 4. – С.: 63-71.
28. Стародуб Т. С. Сучасна архітектура загальноєвропейської системи безпеки: тенденції, виклики та перспективи інституціоналізації / Т. С. Стародуб // Грані. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет, Центр соціально-політичних досліджень, 2011. – № 4 (78). – Липень-серпень. – С. 149-154.
29. Стародуб Т. С. Еволюція південно-тихоокеанської політики Нової Зеландії та особливості її реалізації в умовах формування нового регіоналізму / Т. С. Стародуб // Нова парадигма : [журнал наукових праць] / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова; творче об'єднання "Нова парадигма". – Вип. 105. – 2012. – С.: 141-155.
30. Стародуб Т. С. Особливості становлення регіональної компаративістики як наукового напрямку політичної регіоналістики / Т. С. Стародуб // Політичний менеджмент. - № 3 (54). – 2012. – С.: 22-31.
31. Стародуб Т. С. Особливості глобального управління регіональними проектами в умовах формування сучасного міжнародного порядку/ Т. С. Стародуб // Гілея: науковий вісник. – Вип. 62 (№ 7). – 2012. – С.: 617-624.
32. Стародуб Т. С. Особливості розвитку нового регіоналізму в умовах глобальних трансформацій / Т. С. Стародуб // Гілея: науковий вісник. – Вип. 64 (9). - С.: 482-487.

33. Стародуб Т. С. Особливості використання конструктивістської методологічної парадигми для дослідження міжнародного регіоналізму / Т. С. Стародуб // Політичний менеджмент. - № 4-5 (55-56). – 2012. – С. 9-22.
34. Стародуб Т. С. Особливості використання конструктивістської методологічної парадигми для дослідження «Я–образу просторової спільноти/міжнародно–політичного регіону» / Т. Стародуб // Гілея: науковий вісник : Збірник наукових праць. - 2013. - Випуск 73(№ 4). - С. 327-329.
35. Стародуб Т. Стратегія Європейського Союзу щодо розширеного Чорноморського регіону: можливості для України / Т. Стародуб // Брошура. – К.: Фонд Фрідріха Еберта. – 2010. – 17 с.
36. Стародуб Т. Вплив змін безпекового середовища у Чорномор'ї на процеси становлення нової системи регіональної безпеки / Т. Стародуб // Брошура. – К.: Фонд Фрідріха Еберта. – 2009. – 16 с.
37. Стародуб Т., Підберезний К. Китай як регіональний актор з глобальними амбіціями в умовах краху біполярності / Т. Стародуб, К. Підберезний // Грані. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет, Центр соціально-політичних досліджень, 2013. – № 9 (101). – Вересень. – С. 149-154.
38. Стародуб Т., Рачков Д. Особливості зовнішньої та безпекової політики КНР на сучасному етапі / Т. Стародуб, Д. Рачков // Дослідження світової політики. – Збірник наукових праць. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – Вип. 2 (51). – 2010. – С.: 34-57.
39. Стародуб Т. С. Сучасна політика Туреччини на Близькому Сході в контексті її залучення до революційних подій (2011) / Т. С. Стародуб // Режим доступу: <http://www.vidkrytochi.org.ua/search/label/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D0%A2.%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%B1>
40. Стародуб Т. С. Наслідки “Арабської весни” (2011) для Близького Сходу та Північної Африки: основні ризики та загрози / Т. С. Стародуб // Режим

доступу:

<http://www.vidkryti-ochi.org.ua/search/label/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D0%A2.%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%B1>

41. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>

42. Стратегічна концепція НАТО 2010. Активне залучення, сучасна оборона. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів в Лісабоні 19 листопада 2010 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_68580.htm

43. Тимошенко В. Н. Внешняя политика и безопасность государств Южно-тихоокеанского региона в 80-е-90-е годы XX века. – Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора исторических наук. – Хабаровск: Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования “Дальневосточный государственный гуманитарный университет”. - 2011. – 44 с.

44. Тимошенко В. Н. Новая Зеландия в конце XX века: особенности национальной и политической идентификации и “новозеландский национализм” // Восток. Афро-азиатские общества: история и современность. – № 4. – 2006. – С. 131 – 143.

45. Ткаченко В.М. Україна на межі цивілізацій. К., 1995.

46. Широков Г. К. Регионализация: новые тенденции мирового развития на рубеже XX и XXI веков // Новая и новейшая история. – № 4. – 2004. – С. 55-66.

47. A Secure Europe in a Better World European Security Strategy (Brussels, 12 December 2003) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ena.lu/>

48. Beyond New Zealand: the foreign policy of a small state. – Edited by John Henderson. – Vol. 1. – Massachusetts: Methuen. – 1980. – 270 p.

49. Bøås Morten. The trade-environment nexus and the potential of regional trade institutions / Morten Bøås // *New regionalisms in the global political economy: Theories and cases.* – Ed. Shaun Breslin, Christopher W. Hughes, Nicola Philips, and Ben Rosamond. – London, New York: Routledge. – 2002. – P.: 48-65.
50. Breslin Shaun, Higgott Richard, Rosamond Ben. Regions in comparative perspective / Shaun Breslin, Richard Higgott, Ben Rosamond // *New regionalisms in the global political economy: Theories and cases.* – Ed. Shaun Breslin, Christopher W. Hughes, Nicola Philips, and Ben Rosamond. – London, New York: Routledge. – 2002. – P.: 1-19.
51. Breslin Shaun and Higgott Richard, *Studying Regions: Learning from the Old, Constructing the New* / Shaun Breslin and Richard Higgott // *New Political Economy.* – Vol. 5. – № 3 – 2000. – p.: 333-352.
52. Buzan Barry, Wæver Ole, *Regions and Powers. The Structure of International Security.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 564 p.
53. Buzan Barry, Wæver Ole, Wilde Jaap, *Security: a New Framework for Analysis* / Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde. – Colorado. – Lynne Rienner Publishers, Inc. – 1998. – 239 p.
54. Cederman L. E., Daase C. *Endogenizing Corporate Identities: The Next Step in Constructivist IR Theory* / L. E. Cederman, C. Daase // *European Journal of International Relations.* – 2003. – Vol. 9. – No 1. – P. 5-35.
55. Ghica Luciana-Alexandra. *Regional Co-operation in Central and South Eastern Europe: The Question of Regional Identity. 1990-2002* / Luciana-Alexandra Ghica. – Thesis/Dissertation. – Political Science. – 2003. – v, 96 p.
56. Guzzini Stefano. *A reconstruction of constructivism in International relations* / Stefano Guzzini // *European Journal of International Relations.* 2000. – Vol. 6. – No 2. – P.: 147-182.
57. Henderson John. *New Zealand and Oceania*, in Bruce Brown (ed) // *New Zealand in World Affairs 1972-1990.* – Auckland: New Zealand Institute of International Affairs. – 1999. – pp. 267-294.

- 58.Hettne Björn, Andras Inotai, Osvaldo Sunkel (eds), *Comparing Regionalisms: Implications for Global Development*. Basingstoke: Palgrave. – 2001. – 292 p.
- 59.Hettne Björn, Inotai Andras and Sunkel Osvaldo (eds), *Globalism and the New Regionalism* / Björn Hettne, Andras Inotai, Osvaldo Sunkel. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1999 – 308 p.
- 60.Hettne Björn and Odén Bertil (eds), *Global Governance in the 21st Century: Alternative Perspectives on World Order* / Björn Hettne, Bertil Odén. – Stockholm: EGDI. – 2002. – 210 p.
- 61.Hettne Björn and Söderbaum Fredrik, *Theorising the Rise of Regionness* / Fredrik Söderbaum, Bjorn Hettne // *New Political Economy*. –Vol. 5. – № 3 – 2000. – p.: 457-473.
- 62.Levy M. *Modernization and the Structure of Society*.- Princeton, N.J., 1970.
- 63.McCraw D. *New Zealand's Foreign Policy under National and Labour Governments: Variations on the "Small State" Theme?* // *Pacific Affairs*, University of British Columbia. – Vol. 67. – No. 1. – Spring 1994. – pp. 7-25.
- 64.Me. Grew Anthony J. Lewis Paul U. *Global Politics. Globalization and the Nation-State*. - Polity Press, 1992.
- 65.*New Zealand in World Affairs. IV. – 1990-2005.* – Edited by Roderic Alley. – Wellington: New Zealand Institute of International Affairs, Victoria University Press. – 2008. – 328 p.
- 66.Rolfe J. *New Zealand and the South Pacific*
http://www.upf.pf/IMG/pdf/10_Rolfe.pdf
- 67.Ross Ken. *Regional Security in the South Pacific: The Quarter Century 1970-95.* – Papers on Strategy and Defence, № 100, Canberra: Strategic and Defence Studies Centre, ANU. – 1993. – 206 p.
- 68.Rostow W.W. *Politics and the stages of growth*. - Cambridge, 1971.
- 69.Schulz Michael, Söderbaum Fredrik and Öjendal Joakim (eds), *Regionalization in a Globalizing World. A comparative Perspective on Actors, Forms and Processes* / Michael Schulz, Fredrik Söderbaum and Joakim Öjendal. – London, New York: Zed Books. – 2001. – xvi, 304 p.

70. Security in Oceania in the 21st Century. – Edited by Eriq Shibuya and Jim Rolfe. – Asia-Pacific Center for Security Studies. – 2003. – / [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.apcss.org/Publications/Edited%20Volumes/SecurityinOceaniaRevised2.pdf>
71. Starodub Tetiana. New Zealand's South Pacific policy: Current directions and approaches // Tetiana Starodub // New Zealand International Review. – Vol. 38, No. 3, 2013. – P. 21-24.
72. The Future of International Relations. Ed. By Iver B. Neumann and Ole Wæver, 1997.
73. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>
74. Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader (International Political Economy Series) Edited by Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw. – NY: Palgrave Macmillan. – 2003. – 255 p.
75. Towards a Pacific Island community: report of the South Pacific Policy Review Group. – Wellington: South Pacific Policy Review Group. – 1990. – 300 p.
76. Tussie Diana, Regionalism: Providing a Substance to Multilateralism? / Diana Tussie // Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader (International Political Economy Series) Edited by Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw. – NY: Palgrave Macmillan. – 2003. – 255 p. - p.: 99-116.
77. Wendt A. Collective Identity Formation and the International State / A. Wendt // American Journal of Sociology. – 1994. – Vol. 88. – No 2. – P. 385.
78. Wendt A. On the Via Media: A Response to the Critics / A. Wendt // Review of International Studies. – 2000. – Vol. 26. – No 1. – P.: 174-175.
79. Wendt A. Social Theory of International Politics / A. Wendt. – Cambridge: Cambridge University Press. – 2003. – 429 p.

До блоку 4:

1. Альтернативные пути к цивилизации: Кол. моногр. / Под ред. Н.Н.Крадина, А.В.Коротаева, Д.М.Бондаренко, В.А.Лынши. – М.: Логос, 2000.
2. Бестужев-Лада И.В. Альтернативная цивилизация. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1998.
3. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм в XVI-XVIII вв.: Пер. с франц. – М., 1988-1992. –Т.1-3.
4. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому. – М., 1991.
5. Ионов И.Н. Хачатурян В.В. Теория цивилизаций от античности до конца XIX века – СПб.: Алетейя, 2002.
6. Ерасов Б.С. Цивилизации: Универсалии и самобытность. – М.: Наука, 2002.
7. Коппель О.А., Пархомчук Е.С. Міжнародні системи та глобальний розвиток – К. , 2006.
8. Кузык Б.Н., Яковец Ю.В. Цивилизации: теория, история, диалог, будущее. В двух томах. – М., Институт экономических стратегий, 2006.
9. Моисеева Л.А. История цивилизаций. – Ростов/н Д.: Феникс, 2000.
- 10.Павленко Ю. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. – К.: Либідь, 1999.
- 11.Семенникова Л.И. Цивилизации в истории человечества. – Брянск, 1998.
- 12.Сравнительное изучение цивилизаций: Хрестоматия.: Учеб. пособие для студентов вузов / Сост., ред. и вступ. ст. Б.С.Ерасов. – М.: Аспект Пресс, 1999.
- 13.Ткаченко В.М. Україна на межі цивілізацій. – К., 1995.
- 14.Тойнбі А.Дж. Дослідження історії: У 2 т. – К.: Основи, 1995.
- 15.Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М.: ООО "Издательство АСТ", 2003.
- 16.Цивилизации: Проблемы глобалистики и глобальной истории / - М., Наука, 2002.

17. Шпенглер Ю. Закат Европы. Очерки мифологии мировой истории. – М., 1993.
18. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. М., “Экономика”, 2003.
19. Яковец Ю.В. История цивилизаций. 2 изд. – М.; Владос, 1997.
20. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

До блоку 5:

1. Бестужев-Лада И. В. Нормативное социальное прогнозирование: возможные пути реализации целей. - М., 1987.
2. Бухарин С. Н., Цыганов В. В. Методы и технологии информационных войн. – М.: Академический Проект, 2007 – 382 с.
3. Гончаренко А. Н. Прогнозирование и политика. Генезис и эволюция прогнозирования в системе национальной безопасности и внешнеполитическом механизме США. – Киев, 1993.
4. Коппель О.А., Пархомчук Е.С. Міжнародні системи. Світова політика. - К.: ФАДА, ЛТД, 2001. - 224 с.
5. Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование в условиях стратегической нестабильности. - М.: Эдиториал УРСС, 1999.-272 с.
6. Панарин А.С. Философия политики. - М.: Новая школа, 1996. - 423 с.
7. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. - М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. - 584 с.
8. Теорія і практика політичного аналізу і прогнозування. Збірник матеріалів / За ред. М.М.Розумного. - К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2006. - 34 с.